

**Потапенко Сергій Анатолійович**

доктор філософії за спеціальністю 081 «Право»,  
доцент кафедри цивільного, господарського та трудового права  
Академії праці, соціальних відносин і туризму;  
адвокат

**Potapenko Sergii**

PhD in «Law», Associate professor of the  
Department of Civil, Economic and Labor Law  
Academy of Labour, Social Relations and Tourism;  
Lawyer  
ORCID: 0000-0003-3447-5971

DOI: 10.25313/2520-2308-2024-11-10473

## ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВІДНОВЛЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТЕРИТОРІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД WAYS OF IMPROVING THE MECHANISM OF RESTORATION OF TERRITORIES OF TERRITORIAL COMMUNITIES DAMAGED DURING THE WAR

**Анотація.** Вступ. Повномасштабне вторгнення країни-агресора на територію суверенної та незалежної України завдало значних людських втрат, руйнування їхніх осель, майна, а також критичної інфраструктури територій територіальних громад. Наведене обумовило прийняття низки нормативно-правових актів, спрямованих на правове регулювання процедур відновлення постраждалих під час війни територій областей та територіальних громад.

Але, питання обґрунтування пропозицій правового забезпечення оперативного внесення змін до чинної документації щодо відновлення територій територіальних громад ще не стало темою активних теоретико-правових досліджень та предметом правового регулювання.

Метою дослідження є аналіз правового регулювання порядку розроблення, погодження, затвердження документів, що передбачають комплексне відновлення територій територіальних громад, а також формулювання пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства стосовно забезпечення оперативного внесення змін до вже затвердженої документації щодо відновлення території територіальної громади.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є нормативно-правові акти, що унормовують порядок створення проектної документації щодо відновлення постраждалих територій територіальних громад, а також праці вітчизняних науковців, що досліджують проблеми відновлення та розвитку територіальних громад.

У дослідженні використані загальнонаукові та спеціально-наукові методи наукового пізнання: герменевтичний, порівняльно-правовий, формально-логічний, системного аналізу, правового моделювання.

Результати. У статті на основі системного аналізу нормативно-правових актів, що регулюють створення проектної документації щодо відновлення постраждалих під час війни територій територіальних громад досліджений склад даної документації, вимоги і критерії віднесення постраждалої території територіальної громади до території відновлення. Аргументовано, що неврегульованим на законодавчому рівні залишається проблема забезпечення оперативного внесення змін до вже затвердженої документації, яка передбачає комплекс заходів щодо відновлення територій територіальних громад у зв'язку з новими руйнуваннями на тлі війни. Сформульовані пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства стосовно забезпечення оперативного внесення змін до вже затверджених програм комплексного відновлення територій територіальних громад і плану відновлення та розвитку територіальної громади.

Перспективи. Удосконалення законодавства в частині підстав та процедур оперативного внесення змін до затвердженого плану комплексного відновлення території територіальної громади або плану відновлення та розвитку територіальної громади за спрощеною процедурою у разі заподіяння нової шкоди дозволить значно з економити час та бюджетні кошти.

**Ключові слова:** територія територіальної громади, постраждала територія, програма комплексного відновлення території, план відновлення та розвитку територіальної громади, комплексний план просторового розвитку території територіальної громади.

**Summary.** Introduction. The full-scale invasion of the aggressor country on the territory of sovereign and independent Ukraine caused significant human losses, destruction of their homes, property, as well as critical infrastructure of territories of territorial communities. The above caused the adoption of a number of normative legal acts aimed at the legal regulation of procedures for the restoration of the territories of regions and territorial communities affected during the war.

However, the issue of substantiation of proposals for legal provision of operational changes to the current documentation regarding the restoration of the territories of territorial communities has not yet become a topic of active theoretical and legal research and a subject of legal regulation.

The purpose of the study is to analyze the legal regulation of the procedure for the development, approval, and approval of documents that provide for the comprehensive restoration of territories of territorial communities, as well as the formulation of proposals for improving the current legislation in order to ensure the prompt introduction of changes to the already approved documentation regarding the restoration of territory of the territorial community.

Materials and methods. The research materials are normative legal acts that standardize the procedure for creating project documentation for the restoration of affected territories of territorial communities, as well as the work of domestic scientists investigating the problems of restoration and development of territorial communities.

The research uses general scientific and special scientific methods of scientific knowledge: hermeneutic, comparative legal, formal logical, system analysis, legal modeling.

The results. The article, based on a systematic analysis of legal acts governing the creation of project documentation for the restoration of war-damaged territories of territorial communities, examines the composition of this documentation, the requirements and criteria for assigning the affected territory of a territorial community to the territory of restoration. It is argued that the problem of ensuring the prompt introduction of changes to the already approved documentation, which provides for a set of measures to restore the territories of territorial communities in connection with new destructions against the background of the war, remains unsettled at the legislative level. Formulated proposals for improving the current legislation in order to ensure the prompt introduction of changes to the already approved programs for the complex restoration of territories of territorial communities and the plan for the restoration and development of territorial community.

Prospects. Improving the legislation in terms of the grounds and procedures for promptly making changes to the approved plan for comprehensive restoration of the territory of territorial community or the plan for the restoration and development of the territorial community under a simplified procedure in the event of new damage will significantly save time and budget funds.

**Key words:** territory of territorial community, affected territory, comprehensive restoration program of territory, territorial community recovery and development plan, comprehensive plan for the spatial development of territory of territorial community.

**Постановка проблеми.** Розпочате 24.02.2022 року повномасштабне вторгнення країни-агресора на територію суверенної та незалежної України призвело до значних людських втрат серед військових і мирного населення нашої країни, руйнування їхніх осель, майна, а також критичної інфраструктури територій територіальних громад (далі — територія ТГ). Станом на 01.12.2023 року пошкоджено 1,4 млн. житлових приміщень, зокрема 135 тис. індивідуальних житлових будинків, особливо у східних регіонах. На 25.03.2024 року пошкоджено 3282 та зруйновано 391 заклад освіти (у Донецькій області постраждали майже всі заклади освіти). Пошкоджено 1675 об'єктів інфраструктури у 663 закладах охорони здоров'я. На 01.12.2023 року 47% об'єктів енергетичної інфраструктури зазнало руйнувань внаслідок масованих ракетних обстрілів. Наведене негайно поставило на порядок денний гостре питання ревіталізації та відновлення постраждалих під час війни територій ТГ та унормування цих процесів на рівні законодавства.

З 27.07.2022 року відновлення регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії

проти України стало одним із напрямів державної регіональної політики України [2]. Комплексне відновлення постраждалих під час війни територій в Україні наразі врегульовано низкою законодавчих актів, серед яких базовим є Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» [3], останнім унормовані підстави, склад та повноваження органів державної влади, органів місцевого самоврядування, які приймають рішення про розроблення програми комплексного відновлення (далі — ПКВ) області, території ТГ (її частини), яка визначає основні просторові, містобудівні та соціально-економічні пріоритети політики відновлення і включає комплекс заходів для забезпечення відновлення території відповідної області, території ТГ, яка постраждала внаслідок збройної агресії Росії проти України або в якій сконцентровані соціально-економічні, інфраструктурні, екологічні чи інші кризові явища [3, ст.ст. 15<sup>1</sup>, 15<sup>2</sup>].

Розроблення, погодження ПКВ області, території ТГ (її частини), проведення їх громадського обговорення та внесення змін до них, врегульовано Порядком, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 14.10.2022 року № 1159

(далі — Порядок № 1159) [4]. Критерії визначення територій відновлення та Порядок розроблення, реалізації та моніторингу плану відновлення та розвитку регіонів і планів відновлення та розвитку ТГ визначені порядками, що затверджені постановою уряду від 18.07.2023 року № 731 (далі — постанова уряду № 731) [5]. Зокрема цими документами визначені вимоги і критерії при умові наявності яких територія ТГ або мікрорегіон можуть розраховувати на відновлення, а також механізм розроблення, реалізації та моніторингу плану відновлення та розвитку регіонів та територій ТГ. Також у 2023 році вже репрезентовано розроблені Благодійним фондом «Право на захист» (за фінансової підтримки Європейського союзу) методичні рекомендації щодо розроблення ПКВ території ТГ [6].

Є надія, що прийняття зазначених правових актів дасть змогу прискорити відновлення постраждалих під час війни територій ТГ і регіонів, зокрема, відновити об'єкти транспортної, комунальної та соціальної інфраструктури, об'єкти житлового та громадського призначення. Досвід створення ПКВ територій ТГ громадами, які вже пройшли цей шлях, а також перспектива отримання міжнародного фінансування чинних ПКВ територій ТГ стали поштовхом для інших громад активніше включатися у процеси їх створення у 2024 році. Однак недостатньо врегульованим на законодавчому рівні залишається проблема забезпечення оперативного внесення змін до вже затвердженої документації, яка передбачає комплекс заходів щодо відновлення територій ТГ на тлі війни, що надалі триває.

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Дослідженню актуальних питань відновлення територій ТГ в Україні присвячені наукові праці багатьох вітчизняних дослідників та міжнародних експертів. Так, аналіз ролі органів місцевого самоврядування у процесі відновлення країни в умовах воєнного стану проводиться в наукових працях І. Пирого, М. Пирого [7]. Правове забезпечення процесу відновлення та розвитку ТГ висвітлено у роботах Т. Лукері [8], Л. Горбатої [9], О. Шуляк [10]. Специфіку регіонального розвитку та планування відновлення території України висвітлюють такі вітчизняні науковці, як А. Ткачук, Ю. Третяк [11]. С. Приліпко, Н. Васильєва, О. Маркушин у своїх напрацюваннях, у розрізі практичної площини, доводять актуальність проведення аналізу руйнувань інфраструктурних об'єктів і визначення оптимальних варіантів управлінських рішень щодо ефективного здійснення подальших заходів із відбудови конкретної ТГ [12]. Проблематику та процесуальну специфіку відновлення і розвитку ТГ в Україні досліджує у своїй статті О. Євсюкова [13].

Сучасний стан відновлення територій ТГ в Україні під час війни у повоєнний період наразі є і залишатиметься предметом дослідження багатьох науковців, експертів, аналітиків і державотворців досить тривалий час, оскільки тенденційність роз-

витку суспільно-політичної ситуації постійно зазнаватиме системних змін. Але, питання обґрунтування пропозицій правового забезпечення оперативного внесення змін до чинної документації щодо відновлення територій ТГ ще не стало предметом активних теоретико-правових досліджень. Тож, дана публікація є однією із небагатьох робіт на дану проблематику у вітчизняній юридичній літературі.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Метою цієї статті є аналіз нормативно-правових актів, що визначають порядок розроблення, погодження, затвердження документів, що передбачають комплексне відновлення територій ТГ, а також формулювання пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства стосовно забезпечення оперативного внесення змін до вже затверджених ПКВ території ТГ і Плану відновлення та розвитку території ТГ.

**Виклад основного матеріалу.** ПКВ території ТГ розробляється за рішенням виконавчого органу сільської, селищної, міської ради у формі електронного документа, який обов'язково вноситься до Реєстру будівельної діяльності у форматі визначеному урядом. Структурно дана програма повинна містити такі основні елементи: 1) причини розроблення програми; 2) загальний опис території ТГ (населених пунктів), для якої (яких) вона розробляється; 3) відомості про наявність чинної містобудівної документації на дану територію; 4) інформація про шкоду, заподіяну бойовими діями, терористичними актами, диверсіями; 5) інформація про технічну можливість та економічну доцільність відновлення пошкоджених об'єктів шляхом нового будівництва, їх перенесення, або виконання робіт з реконструкції, реставрації, капітального чи поточного ремонту; 6) пропозиції щодо внесення змін або розроблення містобудівної документації на місцевому рівні; 7) план заходів для забезпечення комплексного відновлення відповідної території (її частини) з визначенням їх пріоритетності; 8) попередній фінансово-економічний розрахунок для забезпечення заходів комплексного відновлення відповідної (її частини) та пропозиції щодо джерел їх фінансування [3, ст. 151]. ПКВ території ТГ за правовою природою не є містобудівною документацією, не підлягає екологічній оцінці та розгляду архітектурно-будівельною радою. Тож, Порядок № 1159 не встановлює прямих вимог до графічних матеріалів ПКВ території ТГ [4], оскільки фактично їх розроблення є проміжним етапом аналізу даних та розробки комплексних рішень для наступного визначення окремих проектів.

Порядком № 1159 (п. 11, п. 12) унормовано, що у разі отримання додаткових даних, що можуть вплинути на зміст ПКВ області, території ТГ (її частини), за рішенням обласної державної адміністрації, виконавчого органу сільської, селищної, міської ради допускається розроблення змін до такої програми. При цьому, внесення змін до зазначених

програм здійснюється за процедурою, визначеною цим Порядком для її розроблення [4]. Тобто потрібно розпочинати розроблення ПКВ з початку, що займе тривалий час та нові фінансові затрати.

Постановою уряду № 731 передбачено, що ТГ відноситься до території відновлення за умови наявності хоча б одного з таких критеріїв: 1) на території ТГ відбувалися бойові дії; 2) територія ТГ або її частина була тимчасово окупована; 3) на території ТГ наявні руйнування об'єктів інфраструктури, житлового фонду внаслідок бойових дій та/або обстрілів; 4) територія ТГ характеризується значним переміщенням населення до інших регіонів та/або інших держав та різким погіршенням рівня соціально-економічного розвитку тощо [5]. При цьому варто зазначити, що якщо на території ТГ ведуться активні бойові дії або дана територія є тимчасово окупованою країною-агресором то віднесення такої громади до території відновлення не можливе.

Вважається, що територія ТГ характеризується значним переміщенням населення до інших регіонів та/або інших держав та різким погіршенням рівня соціально-економічного розвитку за наступними показниками:

- якщо чисельність населення зменшилася порівняно із станом на 01.01.2022 року не менше ніж на 15%;
- якщо рівень безробіття порівняно із станом на 01.01.2022 року збільшився не менше ніж на 15%;
- якщо кількість внутрішньо переміщених осіб від загальної чисельності населення громади станом на 01.01.2022 року становить понад 10%;
- якщо зменшення обсягу надходжень від сплати податків та зборів до загального фонду місцевого бюджету з березня по грудень 2022 року порівняно з відповідним періодом 2021 року становить не менше 15% [14].

При наявності постраждалих внаслідок бойових дій територій ТГ обласні військові адміністрації подають до Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України (далі — Мінінфраструктури) інформацію про необхідність віднесення таких територій ТГ до територій відновлення. Визначення таких територій здійснюється комісією у складі народних депутатів — членів профільного комітету Верховної Ради України, яку утворює Мінінфраструктури за участі заінтересованих органів місцевого самоврядування. Підготовлений комісією перелік територій ТГ, які віднесено до територій відновлення, затверджує Кабінет Міністрів України у Державній стратегії регіонального розвитку України.

ПКВ території ТГ розробляється за рішенням виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради в межах території ТГ, проект розробленої програми підлягає обов'язковому погодженню з уповноваженим органом містобудування та архітектури обласної державної адміністрації, а потім, після проведення громадського обговорення, дана програма

затверджується на пленарному засіданні сесії цієї ради [3, ст. 15<sup>2</sup>].

План відновлення та розвитку ТГ (далі — план відновлення ТГ), що віднесена до території відновлення, (ще один документ з відновлення території ТГ) розробляє виконавчий комітет сільської, селищної, міської ради та військова адміністрація населеного пункту в межах території ТГ, а після його погодження затверджує сільська, селищна, міська рада.

План відновлення та розвитку регіонів розробляє Мінінфраструктури разом з іншими зацікавленими центральними та місцевими органами виконавчої влади і враховує наявний потенціал, перспективну спеціалізацію територій. При цьому, розробка такого плану розпочинається протягом 10 днів після затвердження урядом переліку ТГ території яких віднесено до територій відновлення. Своєю чергою, органи місцевого самоврядування у двомісячний строк після оприлюднення Мінінфраструктури інформації про розробку Плану відновлення та розвитку регіонів подають на погодження проект Плану відновлення ТГ, який має включати відомості про: завдання і заходи з відновлення та розвитку; прогнозовану потребу та можливі джерела фінансування; індикатори виконання завдань, здійснення заходів з відновлення та розвитку і їх прогнозні значення; перелік проектів регіонального (місцевого) розвитку. Розроблений за встановленою процедурою План відновлення та розвитку регіонів підлягає затвердженню Кабінетом Міністрів України.

При цьому, постановою уряду № 731 визначено, що внесення змін до планів відновлення ТГ, а також до переліків проектів регіонального (місцевого) розвитку здійснюється в порядку, передбаченому для розроблення таких документів (тобто це вже нова документація). Підставою для внесення змін до Плану відновлення ТГ є результати моніторингу їх виконання [5].

Варто враховувати, що різні рівні руйнувань територій ТГ та викликані бойовими діями впливи обумовлюють різну послідовність розроблення документів щодо відновлення. Якщо територія ТГ значно постраждала, потребує глибокого аналізу та значного перепланування, то необхідним є: розроблення ПКВ території ТГ, а в подальшому на її основі → комплексного плану просторового розвитку території ТГ (далі — комплексний план). Коли територія ТГ частково постраждала, але зазнала впливів через міграцію та релокацію виробництв, то сценарій може бути наступним: План відновлення ТГ → ПКВ території ТГ (за потреби) → комплексний план. У разі, якщо територія ТГ не постраждала, але зазнала впливів через міграцію та релокацію виробництв послідовність наступна: ПКВ території ТГ → комплексний план → план відновлення ТГ [15].

Згідно зазначених нормативно-правових актів плани відновлення та розвитку регіонів та територій ТГ розроблятимуться на період до 31.12.2027 року.

Проведення моніторингу за виконання зазначених планів щороку здійснюється Мінінфраструктури на підставі даних офіційної статистики, інформації міністерств, інших центральних органів виконавчої влади. Моніторинг виконання плану відновлення та розвитку регіонів може проводитися, зокрема, на основі екосистеми управління відбудовою DREAM та Геоінформаційної системи здійснення моніторингу та оцінювання розвитку регіонів і територіальних громад (ГІС).

24.06.2024 року відбулось восьме засідання Робочої групи Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування щодо визначення пріоритетів та заходів з питань комплексного відновлення територій (областей, територій ТГ), постраждалих внаслідок збройної агресії проти України, або в яких сконцентровані соціально-економічні, інфраструктурні, екологічні та інші кризові явища. Під час даного засідання було обговорено питання реалізації завдань з планування відновлення і просторового планування територій областей. Присутні на засіданні головні архітектори Полтавської, Дніпропетровської та Львівської областей поділилися досвідом з розробки ПКВ територій, допроектними проробками, структурами програм, врахуванням інтересів суміжних областей та ТГ, планами заходів при напрацюванні документів комплексного відновлення та розвитку [16]. Також вони повідомили про складнощі, з якими зіштовхнулися спеціалісти при розробці та затвердженні ПКВ територій та ознайомили з досвідом аналізу та збору вихідних даних для розробки програм областей, прикладами релокації бізнесу, новими векторами розвитку регіонів з метою внесення змін до схем планування територій областей та напрацювання комплексних планів.

Під час засідання даної робочої групи було презентовано розроблені ПКВ територій ТГ. Приміром, Вінницькою міською радою Вінницького району Вінницької області наголошено про створення спеціального департаменту в апараті міської ради для здійснення відновлення та розвитку території Вінницької міської ТГ, про роботу над ПКВ області, визначення стратегічних пріоритетів та оперативних цілей для врахування при відновленні громади, зазначено про реалізацію плану заходів програми з проектами відновлення та розвитку громади, а також відмічено, що програма вже готова для винесення на затвердження Вінницькою міською радою [16].

Подібні практики свідчать про активну роботу громад та їх органів місцевого самоврядування у розробленні ПКВ території ТГ та проектів відновлення ТГ.

На основі аналізу зібраних даних Мінінфраструктури наведені орієнтовні оцінки щодо потреб у розробленні ПКВ територій ТГ, а саме:

- з 1469 ТГ (не рахуючи Автономну Республіку Крим) за попередніми оцінками доцільно розроблення ПКВ території ТГ у +/-425 (з них на контрольованій території +/-270);
- в окупації, або де йдуть активні бойові дії знаходяться +/-200 ТГ;
- розроблення ПКВ території ТГ розпочато у всіх областях України, окрім Луганської, Донецької, Запорізької, Херсонської областей та Автономної Республіки Крим, що можливо буде зробити лише після їх деокупації [15].

З-поміж інших областей, найбільші показники розроблених ПКВ територій ТГ мають Харківська (9), Кіровоградська (8), Київська (7), Чернігівська (7) та Миколаївська (6) області [15]. Затверджені ПКВ територій ТГ можуть стати основою для отримання міжнародного фінансування загальним розміром від 1 мільярд євро.

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Таким чином, механізм забезпечення комплексного відновлення постраждалих внаслідок бойових дій територій ТГ включає наступні елементи: 1) формування плану заходів з відновлення та розвитку України в умовах війни та у повоєнний період; 2) розроблення ПКВ територій ТГ, Плану відновлення ТГ (на їх основі комплексного плану); 3) пошук джерел фінансування реалізації зазначених заходів. Разом з тим, даний механізм не передбачає можливості оперативного внесення змін до затвердженої ПКВ території ТГ та/або Плану відновлення ТГ внаслідок шкоди, яка може бути заподіяна бойовими діями, терористичними актами, диверсіями, ракетними атаками в майбутньому на тлі війни в Україні. Наведене обумовлює удосконалення чинного законодавства, яке регулює порядок відновлення постраждалих територій ТГ. Зокрема ми пропонуємо доповнити ст.ст. 15<sup>1</sup>, 15<sup>2</sup> Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», Порядок № 1159 та постанову уряду № 731 положеннями, що визначають підстави та процедури внесення змін до затвердженого ПКВ території ТГ та/або Плану відновлення ТГ за спрощеною процедурою (можливо у форматі актуалізації даних) у разі заподіяння нової шкоди території ТГ під війни, що триває.

### Література

1. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2024 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 13.08.2024 р. № 940. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n11> (дата звернення: 18.11.2024).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій : Закон України від 09.07.2022 р. № 2389-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#n41> (дата звернення: 18.11.2024).
3. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011р. № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення: 18.11.2024).
4. Порядок розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них : постанова Кабінету Міністрів України від 14.10.2022 р. № 1159. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1159-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.11.2024).
5. Про затвердження Порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад : постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2023 р. № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.08.2024).
6. Розроблення Програми комплексного відновлення території територіальної громади: методичні рекомендації. Благодійний фонд «Право на захист». Київ, 2023. 44 с. URL: [https://archive.r2p.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/programa\\_vidnovlennya\\_ukr\\_web-.pdf](https://archive.r2p.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/programa_vidnovlennya_ukr_web-.pdf) (дата звернення: 18.11.2024).
7. Пирого І. С., Пирого М. І. Роль місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/283029/277209> (дата звернення: 18.11.2024).
8. Лукеря Т. Що зараз відбувається з державною політикою відновлення громад і які питання треба врахувати. URL: <https://decentralization.ua/news/17127> (дата звернення: 18.11.2024).
9. Горбата Л. Нормативно-правове регулювання процесу відновлення територіальних громад в Україні. URL: <http://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/37-2023/13.pdf> (дата звернення: 18.11.2024).
10. Шуляк О. Комплексне відновлення громад та регіонів: із чого почати. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3821039-kompleksne-vidnovlennya-gromad-ta-regioniv-izcogo-pocati.html> (дата звернення: 18.11.2024).
11. Ткачук А., Третяк Ю. Про відновлення та регіональний розвиток після війни. URL: <https://www.csi.org.ua/news/pro-vidnovlennya-taregionalnyj-rozvytok-pislya-vijny/> (дата звернення: 18.11.2024).
12. Приліпко С., Васильєва Н., Маркушин О. Аналіз стану руйнувань інфраструктурних об'єктів в Ірпінській територіальній громаді Київської області. *Право та державне управління*. 2022. № 4. С. 221–228. URL: [http://www.rdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4\\_2022/31.pdf](http://www.rdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2022/31.pdf) (дата звернення: 18.11.2024).
13. Євсюкова О. В. Відновлення та розвиток територіальних громад в Україні: проблематика та процесуальна специфіка. *Держава та регіони*. 2023. № 4 (82). С. 110–118.
14. Розробка планів відновлення: інфографіки. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/news/17136> (дата звернення: 18.11.2024).
15. Розроблення програми комплексного відновлення області (вимоги постанови КМУ від 14.10.2022 р. № 1159 та рекомендації. *Міністерство розвитку громад та інфраструктури України*. 14 с. URL: [https://architecture.te.gov.ua/media/uploads/%D0%B0%D0%BB%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BC\\_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96.pdf](https://architecture.te.gov.ua/media/uploads/%D0%B0%D0%BB%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BC_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96.pdf) (дата звернення: 18.11.2024).
16. У комітеті з питань організації державної влади відбулося засідання Робочої групи щодо визначення пріоритетів та заходів з питань комплексного відновлення територій (областей, територіальних громад), постраждалих внаслідок збройної агресії проти України. *Офіційний вебпортал Парламенту України*. 27.06.2024 р. URL: [https://www.rada.gov.ua/news/news\\_kom/251242.html](https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/251242.html) (дата звернення: 18.11.2024).

### References

1. Derzhavna stratehiia rehionalnoho rozvytku na 2021–2024 roky: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.08.2020 № 695 (v redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13.08.2024 r. № 940). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n11> [in Ukrainian].
2. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zasad derzhavnoi rehionalnoi polityky ta polityky vidnovlennia rehioniv i terytorii: Zakon Ukrainy vid 09.07.2022 r. № 2389-IKh. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#n41> [in Ukrainian].
3. Pro rehuliuvannia mistobudivnoi diialnosti: Zakon Ukrainy vid 17.02.2011r. № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> [in Ukrainian].
4. Poriadok rozroblennia, provedennia hromadskoho obhovorennia, pohodzhennia prohram kompleksnoho vidnovlennia oblasti, terytorii terytorialnoi hromady (ii chastyny) ta vnesennia zmin do nykh: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.10.2022 r. № 1159. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1159-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennia Poriadkiv z pytan vidnovlennia ta rozvytku rehioniv i terytorialnykh hromad: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.07.2023 r. № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
6. Rozroblennia Prohramy kompleksnoho vidnovlennia terytorii terytorialnoi hromady: metodychni rekomendatsii. Blahodiinyi fond “Pravo na zakhyst”. Kyiv, 2023. 44 s. URL: [https://archive.r2p.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/programa\\_vidnovlennya\\_ukr\\_web-.pdf](https://archive.r2p.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/programa_vidnovlennya_ukr_web-.pdf) [in Ukrainian].
7. Pyroha I.S., Pyroha M.I. Rol mistsevoho samovriaduvannia u vidbudovi v umovakh voiennoho stanu. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/283029/277209> [in Ukrainian].
8. Lukeria T. Shcho zaraz vibuvaietsia z derzhavnoi politykoiu vidnovlennia hromad i yaki pytannia treba vrakhuvaty. URL: <https://decentralization.ua/news/17127> [in Ukrainian].
9. Horbata L. Normatyvno-pravove rehuliuвання protsesu vidnovlennia terytorialnykh hromad v Ukraini. URL: <http://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/37-2023/13.pdf> [in Ukrainian].
10. Shuliak O. Kompleksne vidnovlennia hromad ta rehioniv: iz choho pochaty. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3821039-kompleksne-vidnovlennia-gromad-ta-regioniv-izcogo-pocati.html> [in Ukrainian].
11. Tkachuk A., Tretiak Yu. Pro vidnovlennia ta rehionalnyi rozvytok pislia viiny. URL: <https://www.csi.org.ua/news/pro-vidnovlennia-taregionalnyj-rozvytok-pislya-vijny/> [in Ukrainian].
12. Prylipko S., Vasylieva N., Markushyn O. Analiz stanu ruinuван infrastrukturnykh ob'ektiv v Irpinskii terytorialnii hromadi Kyivskoi oblasti. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, № 4. S. 221–228. URL: [http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4\\_2022/31.pdf](http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2022/31.pdf) [in Ukrainian].
13. Yevsiukova O. V. Vidnovlennia ta rozvytok terytorialnykh hromad v Ukraini: problematyka ta protsesualna spetsyfika. *Derzhava ta rehiony*. 2023. № 4 (82). S. 110–118.
14. Rozrobka planiv vidnovlennia: infohrafiky. *Detsentralizatsiia*. URL: <https://decentralization.ua/news/17136> [in Ukrainian].
15. Rozroblennia prohramy kompleksnoho vidnovlennia oblasti (vymohy postanovy KMU vid 14.10.2022 r. № 1159 ta rekomendatsii. *Ministerstvo rozvytku hromad ta infrastruktury Ukrainy*. 14 s. URL: [https://architecture.te.gov.ua/media/uploads/%D0%B0%D0%BB%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BC\\_%D0%BE%D0%B1%D0%B%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96.pdf](https://architecture.te.gov.ua/media/uploads/%D0%B0%D0%BB%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BC_%D0%BE%D0%B1%D0%B%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96.pdf) [in Ukrainian].
16. U komiteti z pytan orhanizatsii derzhavnoi vlady vidbulosia zasidannia Robochoi hrupy shchodo vyznachennia priorytetiv ta zakhodiv z pytan kompleksnoho vidnovlennia terytorii (oblastei, terytorialnykh hromad), postrazhdalych vnaslidok zbroinoi ahresii proty Ukrainy. *Ofitsiinyi vebportal Parlamentu Ukrainy*. 27.06.2024 r. URL: [https://www.rada.gov.ua/news/news\\_kom/251242.html](https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/251242.html) [in Ukrainian].